

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERKELIJK LEVEN / P. Houtman

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN **589**

P. Houtman

Naar een landelijke
zendingsstructuur?

MEDITATIEF **593**

J. Plug

'Achterblijvers

WANDELEN MET GOD **594**

J.T. Oldenhuis

Tonen klinken uit de kerken

ACHTERGRONDEN **596**

A.L. Th. de Bruijne

Nieuw licht?

KERK IN ORDE **600**

G. de Jonge

Synodebesluiten
over de eredienst

LIED VAN DE WEEK **603**

A. de Heer-de Jong

Lied 16: 'Gij volken
looft uw God en Heer'

en verder...

Uit de kerken
Nieuw uitgekomen
Boekbespreking
Meegelezen

NAAR EEN LANDELIJKE ZENDINGSTRUCTUUR?

*Een modern gebouw. Sober en aangenaam
tegelijk. Met grote, rode handgrepen op de deuren.
Aangekleed in eigentijdse, discrete kleuren.*

*Met veel licht en een frisse atmosfeer, waarmee de
geur van verse koffie rond de automaat in de gang
harmonieert. Hef kunstlicht in de kamers zorgt voor
een subtiel evenwicht tussen zakelijk en gezellig.
Hef gerieflijke kantoormeubilair nodigt uit om te gaan
zitten.*

Die voorstelling komt bij me boven
als deputaten BBK voorstellen om
niet alleen een generaal deputaat-
schap voor de zending in te stellen,
maar daarbij ook een landelijk bureau
in te richten. Fans van JJ. Voskuil
zullen andere associaties krijgen.

Argwaan?

Ongetwijfeld zullen de voorstellen
op weerstanden stuiten. Kent het
gereformeerde kerkrecht niet juist
een opbouw 'van onderop', waarbij
alles zo dicht mogelijk bij de plaat-
selijke kerken moet blijven? Er is
vanouds een argwaan, of op an-

minst scepsis, tegen centraliserende
tendenzen; 'deputatenzending' was
een tijdlang een soort scheldwoord.
De synodaal-Gereformeerde Ker-
ken hebben hun Dienstencentrum
in Leusden; zo iets wensten wij niet.
Het zou echter weinig vruchtbaar
zijn, de discussie op dit punt te con-
centreren. We hebben immers
meerdere vergaderingen om die za-
ken te behartigen die de kerken in
het algemeen aangaan of die op de
mindere vergadering niet afgehan-
deld kunnen worden (art. 30 K.O.).
Laten we daarom wat verder kijken
naar de situatie van dit moment en
de argumentatie bij de voorstellen.

Ervaring

De zendende kerken hebben nu hun eigen overlegstructuren. Maar dat zijn inderdaad overlegstructuren; daar worden geen bindende besluiten genomen.

We hebben eerder een dergelijke exercitie gehad als nu wordt voorgesteld: regionale organen die hun eigen overlegstructuur hadden, zagen op hun werkterrein een generaal deputaatschap verrijzen. Het betrof het werk van deputaten ad art 19 K.O. steun aan hulpbehoevende studenten. Tegen die centralisering is destijds ook wel veel gesputterd, maar tenslotte is het er toch van gekomen. Wel worden deputaten nog steeds per Particuliere Synode voorgedragen, en oefenen ze contact met de studenten uit hun eigen ressort. Ik denk niet dat er nu

nog veel terugverlangen leeft naar de oude structuur.

Helemaal vergelijkbaar zijn de beide situaties niet. Steun aan hulpbehoevende studenten is werk binnen de grenzen van het kleine Nederland. Studenten leven vlak bij elkaar, het is billijk dat ze volgens uniforme regels behandeld worden. Deputaten hadden ook te maken met landelijke regelingen van de overheid inzake studiefinanciering.

Bij de zending ligt het anders. Dat werk wordt gedaan in verschillende landen, verspreid over alle werelddelen, in vele talen en uiteenlopende culturen. Het werk in Braziliaanse steden is moeilijk vergelijkbaar met dat in Indonesische kampongs. Zending vraagt veel meer op de specifieke situatie toegesneden deskundigheid.

komt, dat het werk op de zendingsterreinen breed moet worden opgevat: het omvat ook de hulpverlening, die nu in handen is van De Verre Naasten. Daarover ging het in het artikel van vorige week. Zo gezien, vraagt het werk een brede scala van deskundigheid; het is wat dat betreft vergelijkbaar met ontwikkelingshulp en samenwerking. Bovendien wordt er steeds meer werk voor het buitenland in Nederland gedaan: zie het werk van het IRTT. De werkzaamheden van BBK, IRTT, De Verre Naasten en de zending groeien naar elkaar toe.

Daarom vraagt om integratie van beleid. Er is behoefte aan algemene uitgangspunten en criteria voor hulp aan buitenlandse kerken, op (voormalige) zendingsterreinen en elders.

Al met al zijn er goede gronden om te komen tot de instelling van een generaal zendingsdeputaatschap. Het betoog van deputaten roept bij mij zelfs de vraag op: hebben we eigenlijk niet behoefte aan een werelddeputaatschap? Maar goed, dan komen we op het terrein van de wensfantasie.

Landelijk en plaatselijk

De vraag is wel, welke taken een landelijk deputaatschap zou moeten krijgen, en welke bevoegdheden. Vooral dringt de vraag zich op, wat de verhouding zou worden tussen de nieuwe landelijke structuur en de bestaande zendingsstructuren: zendende kerken en de ressortale samenwerkingsverbanden daar omheen.

Het rapport is daar niet duidelijk over. Te gemakkelijk wordt van 'een taak voor de kerk' geconcludeerd tot 'een taak voor de kerken gezamenlijk'. Kritiek op dit punt is al eerder in de discussie naar voren gebracht, maar blijkbaar nog niet verwerkt. Een schema voor een organisatiestructuur is aangekondigd voor 9 mei; dat is dus nog afwachten.

Het rapport zegt wel, dat de ver-

Schaalvergroting

Aan de andere kant bestaat er wel degelijk missionaire deskundigheid. De voorstellers wijzen erop, dat de wereld kleiner wordt. Kerken van over de hele wereld, die hulp nodig hebben - zowel op (voormalige) zendingsterreinen als elders - wenden zich tot de Gereformeerde Kerken in Nederland; ze ontmoeten ook elkaar. En waar in Nederland kunnen ze terecht? Zendende kerken hebben allemaal al hun handen vol aan hun eigen terrein. Het moet niet zo zijn dat hulpvragende kerken van het kastje naar de muur worden gestuurd. Daarom moet er één landelijk 'loket' komen, aldus BBK.

Ik teken hierbij wel aan dat het omgekeerde ook voorkomt: dat een zendende kerk en het met haar samenwerkende ressort, die het werk op hun eigen terrein afbouwen, bij deputaten BBK vragen: Weet u nog een terrein dat wij zouden kunnen adopteren om er te helpen?, en dat ze nauwelijks reactie krijgen. Zo iets bevordert het enthousiasme voor landelijke structuren niet. Maar goed, dat terzijde.

Bij de behoefte aan het éne loket

KERNREDACTIE:

DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DR. E.A. DE BOER, DR. B. BOS,
DRS. I.D. HAARSTMA, DR. P. HOUTMAN,
PROF. DR. B. KAMPHUIS,
DRS. B. LUITEN, DR. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DR. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studenten
f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 149,00 per jaar (Europa zeepost).
Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
voor 1 november, van een halfjaarabonnement
voor 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. Porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah.
Tel. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit Mad over te nemen.

ISSN 0165-5191

houding tussen de **verantwoordelijkheid** van de plaatselijke **kerk** en die van het **kerkverband** op het terrein van zending en hulpverlening zo duidelijk mogelijk moet worden **geformuleerd**. Maar zover zijn we dus nog niet.

Nieuwe deputaten moeten met zendende **kerken** in overleg treden, zegt het rapport. Dat **klinkt** bescheiden. Het lijkt erop dat deputaten rekening hebben gehouden met **kritiek**, die onder andere op het door hen **georganiseerde** congres in december '97 naar voren is gebracht. Dat stemt tot **voldoening**.

De vragen blijven wel. Straks klopt een buitenlandse kerk bij het landelijk **deputaatschap** aan om hulp, en **deputaten** moeten een plaatselijke kerk bereid vinden om die hulp te geven. Zo'n kerk moet daar niet alleen toe bereid zijn, maar **ook** zichzelf daartoe capabel voelen. Is het **probleem** van de **hulpvragende** kerk dan niet **alleen** maar **verschoven**?

'Totaalbekid'

Kenmerkend voor het rapport zijn termen als **"totaalbeleid"**, **"allesomvattende zendingsbenadering en -methodiek"**, **"integrale en allesomvattende aanpak"**. Ze **klinken** mij wat idealistisch in de oren. **Inclusief** het ongeduld dat aan idealisme gewoonlijk eigen is. Ik hoor er iets in van: Bet broddelwerk moet nu maar eens afgelopen zijn, we gaan het nu groots aanpakken. Dat is begrijpelijk. Het ligt ook wel een beetje aan de opdracht die deputaten meekregen: niet **allerlei** discussies weer overdoen, maar nu de oogst binnenhalen. Net als bij de gezangen, moeten we, om deputaten recht te doen, de **opdrachtgevende** Generale Synode van 1996 er achter zien.

Maar ik vind wel dat het rapport te veel suggereert, dat met een forse zwaai **tal** van uiteenlopende en ingewikkelde problemen kunnen worden bedwongen.

Het rapport wijst in de **inleiding** ook nog op "de bijdragen die **ons** gegeven worden aan christelij-

ke hulpverleningsorganisaties als TEAR-fund, ZOA, Dorcas". En op "het feit dat veel jonge mensen, ook uit onze kerken, voor 'zendingswerk' van andere organisaties in het buitenland werkzaam zijn". Wat denken de schrijvers aan dat alles te kunnen doen? 'Integraal beleid' klinkt tegen deze achtergrond een beetje als een toverwoord. De werkelijkheid is weerbarstiger.

Geen panacee

De instelling van een landelijk **zendingsdeputaatschap** zal om te beginnen het **aantal** instanties met ten minste **één** doen toenemen. Er zullen nieuwe overleglijnen ontstaan. Dat is een wetmatigheid waar we in de samenleving vaak op stuiten: pogingen om de structuren te **vereenvoudigen**, brengen hun eigen nieuwe complicaties met zich mee.

Een centrale **structuur** lost lang **niet** zo veel op. Het werk zelf zal gecompliceerd blijven. Dat geldt niet alleen voor de **uitvoering**, maar ook voor de **fundering**. Allerlei theologische discussies **d e n** verder gaan: wat is bijvoorbeeld nu **eigenlijk** de verhouding **tussen** de verantwoordelijkheid van de kerkenraad en die van de diakenen in de hulp aan het buitenland in 'woord en daad'? Er zullen toch **weer** allerlei substructuren nodig blijven: voor de werkerterreinen, van **Brazilië** tot Irian; voor de beleidsterreinen, van **kerk** tot **landbouwhulp**. Vele andere organisaties zullen blijven bestaan. Naast allerlei organisaties als de genoemde, valt bijvoorbeeld ook een organisatie als 'Fundament' bijvoorbeeld buiten de **nieuw** voorgestelde **structuur**. Er zal concurrentie blijven in **hulpverleningsland**, ook tussen christenen. **Soms** lijkt dat nog niet eens zo slecht: het **stimuleert** de organisaties om hun beste beentje voor te **zetten**, ook op het thuisfront.

Centrale **structuren** brengen ook hun **eigen problemen** met zich mee. Bureaucratisering is daar een bekend voorbeeld **van**. Centrale structuren **kunnen** deskundigheid bunde-

len; maar dat betekent niet dat het beleid automatisch beter wordt. De Novib doet het niet perse beter dan het Canzibe Steunfonds. Fouten van grote structuren hebben navenant grotere gevolgen. Bij de ontwikkelingshulp van de Nederlandse overheid zijn vragen te stellen, maar de Wereldbank stort **vele mil-jarden** in **bodemloze** putten.

Daar **komt** bij, dat een landelijk bureau de afstand tot het 'grondvlak' **gemakkelijk kan** vergroten. Misschien geldt dat nog sterker voor 'de regio', die ver af ligt van de **plek waar het** beleid wordt **gemaakt**. Vanuit Amersfoort kun je makkelijk **het** bureau bezoeken; vanuit Middelburg of Groningen wordt dat moeilijker. En van het 'grondvlak' moet toch **wel** het geld **komen**. Zelfs de Theologische Universiteit merkt al op dat het moeilijker wordt, de bijdragen **binnen** te **krijgen**.

Er is geen **reden** om bij voorbaat **argwanend** te staan tegenover **landelijke** structuren. Er is wel reden tot nuchterheid. In de samenleving is er **een** golfbeweging **tussen** 'klein is mooi' en 'hoe groter hoe beter'. Hetzelfde geldt voor de opvattingen van deskundigen over **dit** dilemma. Een nuchtere middenweg wordt aangegeven in het adagium: 'decentraal wat kan, centraal wat moet'. Dat **komt** overeen met het **eerdergenoemde** uitgangspunt van het gereformeerde kerkrecht voor meerdere vergaderingen.

Conclusie

Ik zou ervoor willen pleiten, een generaal **deputaatschap Zending** en Hulpverlening te laten starten 'in de eerste versnelling'. **Een** grote reorganisatie in één keer, vanuit een blauwdruk, levert vaak niet het rendement op dat ervan wordt verwacht. Het is beter, een lerende organisatie te blijven. Het beleid komt op de eerste plaats. Laten betrokkenen - in dit geval deputaten, zendende kerken, DVN - met elkaar verder beleid ontwikkelen. Laten deputaten leiding geven, dat wil

zeggen: voorwaarden scheppen en lijnen aangeven, waarbinnen de geleiden **hun** eigen verantwoordelijkheid kunnen waarmaken en hun eigen **taken** vervullen. Leiding **geven** is een dienende functie. Laten we de **zin** uit het rapport: "De kerken dienen (...) in goede relatie te **staan** met het beoogde generaal deputaatschap" voorlopig omdraaien; de kerken zijn tenslotte oud, **ook** het werk **van** de zendende kerken is oud, en het **deputaatschap** moet nog geboren worden. Laten deputaten beginnen met **hun** meerwaarde te laten zien, hun **deskundigheid** te bewijzen, in **advieswerk op het** brede en gecompliceerde **terrein van** zending en hulpverlening. Dan zullen, op **hun** beurt, **zendende kerken** en **hulpvragende kerken** hun weg **naar** het deputaatschap weten te vinden. Dan **mag** verwacht worden dat de **kerken** bereid zullen zijn om waardering en geld in het **deputaatschap** te **investeren**, niet vanwege nieuwe machtsverhoudingen, maar uit **innerlijke overtuiging**. Dan kan van stap tot stap, in **het** kielzog van het zich ontwikkelende **beleid**, de organisatie zich **mee** ontwikkelen. Mogelijk zal dat mettertijd **kunnen** leiden tot **het** **inrichten** van een eigen bureau.

Ds. P. Houtman is predikant van de Gereformeerde Kerk van Twijzel-Kollumerzwaag.

uit de kerken

Persbericht

Paascongres gereformeerde studenten

Het Paascongres voor gereformeerde studenten wordt Deo Volente dit jaar gehouden van donderdag 15 tot en met zaterdag 17 april. Het wordt georganiseerd door de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Delft.

Thema is Symboliek en religie.

Er is gebrek aan ontvankelijkheid voor de transcendent wereld. Maar al of niet via de optiek van de kinderboekenschrijver Toon Tellegen, kun je toch zeggen, dat alles verwijst naar een andere wereld, die leidt naar andere vergezichten. Er is een 'diepte' in de menselijke dingen en bij het ervaren daarvan spelen eerbied en verwondering een belangrijke rol. Dat kan ook betekenis hebben voor de eredienst en onze beleving daarvan. Deze mooie woorden zijn te lezen in de diepgaande congresbundel die de Delftse studenten als voorbereiding voor het congres uitgaven.

Op het congres zullen twee lezingen worden gehouden. Prof. dr. A.F. Droogers, hoogleraar culturele antropologie, zal vanuit de menswetenschappen spreken over symboliek en het religieuze denken. Kunnen wetenschap en geloof hier worden verenigd?

Prof. dr. J. van Bruggen zal spreken over de Bijbel als de bron van symboliek. Zijn lezing loopt uit op een bespreking van de hoop op betekenis die men typerend zou kunnen noemen voor het christelijk geloof in onderscheid van andere religies.

Het congres kent ook nog een vijftal workshops en wordt afgesloten met een forum over de invulling van de liturgie, waaraan zullen

meewerken drs. A.C. Bronswijk, dr. W.M. Speelman en drs. K. de Vries.

Voor meer informatie: bellen met P.R. Fraanje 015-2137030 of op zoek naar de PaCo-site op internet: <http://www.oli.tudelft.nl/vgsd/paco>.

Vierde predikantsplaats

De kerkenraad van Zwolle-Centrum stelt een vierde predikantsplaats in. Reden is de snelle groei van de gemeente (nu 2300 leden). De zogeheten sectie West is in twee nieuwe secties gesplitst. Ds. Jac. Kruidhof is predikant van de nieuwe sectie Holtenbroek. Voor de andere sectie, die het dorp 's-Heerenbroek en de wijken Westenholtte en Stadshagen omvat, wordt een predikant beroepen.

Beroepbaar gesteld: E.J. van den Bos, Dijkstraat 6, 8261 VK Kampen, tel. 038-3317842.

Beroepen te Ridderkerk: D.W.L. Krol te Assen-Zuid.

Bedankt voor Bergschenhoek en voor Staphorst: G.J. Klapwijk te Doetinchem i.c.m. Doesburg.

Bedankt voor Bergentheim: S.W. de Boer te Leek.

"wij levenden die achterblijven..."
I Thessalonicenzen 4.15

Woensdagochtend bij de ALDI. Zoals altijd juist op die morgen twee caissières te weinig. Wachten in de rij. Dan gaat een derde kassa open. Maar jij kunt niet om de hondebrokken heen komen. En anderen dringen vóór. Begrijpelijk dat ze dat doen. Maar wel frustrerend. Eigenlijk niet eerlijk. Soms is het wel vanzelfsprekend dat je vóór gaat. Wanneer je een hele tijd hebt staan wachten. Wanneer anderen doorgestroomd zijn. En jij overblijft. Logisch, dan, dat jij nu aan de beurt bent. Geduld moet beloond worden, Ook geduldig wachten op de Heer. Hij komt terug. En de levenden staan op de uitkijk. Is er al iets te zien van zijn naderende komt? *Mijn ziel wacht op de Here, meer dan wachters op de morgen.* Eén voor één vallen mijn makkers weg. Zij ontslapen. Maar ik ben er nog. Ik wacht. ik blijf achter.

Niet vóórdringen

Als de Heer in zijn glorie verschijnt, dan spring ik toch als eerste uit de wachttorens? Dan vlieg ik de trap af, trek ik de poort los, en sluit ik mij aan bij de triomftocht. Vanzelfsprekend dan toch, dat & voorop ga? Een Messias-verwachtende Jood uit de eerste eeuw schrijft daarover: *Gezegend zijn zij die achterblijven, boven hen die dan reeds gestorven zijn.* Maar de Heer zelf, voordat Hij vertrok, heeft iets anders gezegd. Niet

vóórdringen! Indien iemand de eerste wil zijn, die zal de allerlaatste zijn, en aller dienaar. Paulus haalt het woord van de Heer aan. *Dit zeggen wij u met een woord van de Heer...* Deze boodschap wil ik doorgeven, namens de Heer die jullie verwachten. *Wij; levenden, die achterblijven tot de komst van de Heer, zullen in geen geval de ontslapenen vóórgaan.* Niets vanzelfsprekend, dus. Al heb je heel de tijd staan wachten. Op de uitkijk. De poort gaat open... voor anderen.

Bemoediging

Een milde terechtwijzing van de apostel Paulus? Gericht aan mensen die te ongeduldig zijn? Helemaal niet. Dit woord van de Heer zegt hij hun als troost. Om houvast te geven. Houvast aan de herinnering: *die anderen gaan vóór.*

Wat zijn dat toch voor mensen die daar troost aan hebben? Die zoiets als een bemoediging ervaren: *Straks, als de Heer komt, nemen jullie een stapje terug, en laat je anderen vóórgaan?* Wie zijn die achterblijvers?

Het zijn christenen. Mensen die gewoon zoals alle anderen in de ALDI in de rij staan, maar met iets naar huis gaan wat je daar niet kunt kopen. Heel hun leven is daarin eigenlijk een oefening. Zij leren het, met vallen en opstaan. Het heet: *jezelf verloochenen.* Anderen vóór laten gaan. Zolang het nodig is: achterblijven.

En dan sterven ze. Maar ze weten, in het sterven: *straks word ik wakker, en dan zijn w nog steeds van die christenen.* Achterblijvers die op de uitkijk staan voor hun Heer.

En als Hij komt, dan dringen ze niet vóór. Ze nemen een stapje terug, en zeggen, op het woord van de Heer: *Gaat u maar vóór!* Wat een kerk! Wat een Heer!

Drs. J. Plug is predikant van de Gereformeerde Kerk van Lutten.

TONEN KLINKEN UIT DE KERKER

J.T. Oldenhuis

Wandelen met God

Een cel

Een raam. Een bed. Een tafel. Een deur. En een slot.
Hoe ziet een cel er uit?
Vandaag anders dan vroeger. Een cel is maar twee meter lang en nauw twee meter breed... Als je van je zelf schrijft dat je er kwaad in lijdt en als een misdader zelfs boeien draagt, dan stel ik me van zo'n cel van vroeger niet veel goeds voor.

Daar zit een man. Niet oud nog. Een actieveling. De einden der aarde in zijn hoofd.
En strateeg. Met overzicht en daadkracht. Een organisator. Spin van een wereldwijd netwerk. Geknecht en gekerkerd. Vleugellam gemaakt. Geen weg naar buiten. Een raam. Tralies. Een deur. Op slot. Wat over is, is een tafel en een stoel en een bed. Vier, vijf of zes vierkante meter. Daar moet je het mee doen in een cel.

On-begrensd

Hij schrijft. Een pen is hem gelaten. En papier. Hij schrijft naar zijn 'zoon'. Zijn gedachten zijn niet gekerkerd. Tralies houden ze niet tegen. Ze worden niet geblokkeerd door het slot op de deur. Zijn gedachten gaan wereldwijd, hemelhoog, einde-loos. Hij zet de meest verdragende zinnen op papier. Luister goed, mijn 'zoon', ik zit hier vast, gekerkerd en geknecht, 't is uit en over. Ik zit hier zelfs moederziel alleen. Ze zijn allemaal weg. Ik denk dat dit het einde is. En er was nog zoveel te doen. Ik wilde nog zoveel. Één ding is zeker: er is iets gestart in deze wereld, dat geen einde meer heeft. Onvergankelijk leven. Dat is een oord dat in deze

wereld eigenlijk niet past. Want alles is vergankelijk. Niets hier is blijvend, alles hoe schoon ook zal eenmaal vergaan. Daarmee staan de grenzen vast. En nu valt daar een woord in zo'n beperkte afgesloten ruimte, een woord dat juist helemaal niet in die omgeving past. Onvergankelijk leven. Ik heb de boodschap daarover mogen doorgeven, schrijft die man vanuit zijn hok. En hij schrijft nog iets, dat minstens zo veel indruk maakt. Dat onvergankelijke leven heeft een basis in deze wereld. 't Is maar geen gedachtenspinsel van een gekerkerd mens, waarmee hij zich in zijn laatste momenten troost. Basis. Werkelijkheid. Feit. Niet meer weg te redeneren. Objectief.

Voorstelbare on-voorstelbaarheid

Het is onvoorstelbaar wat er is gebeurd, toen Jezus weer terug was uit het graf. Lazarus is er niets bij, en het dochttertje van Jairus ook. En dat is al onvoorstelbaar. Ik heb me vaak geprobeerd in te denken, wat voor sfeer daar gehangen heeft in huize Jairus: daar zaten ze weer, vader en moeder en dat meisje van 12. Ze was 's morgens weggelegd, afgelegd, echt dood. En er was die diepe droefheid die er alleen maar is, als je enige dochttertje van 12 jaar door een ziekte wordt weggehaald. En toen zaten ze weer om de tafel 's avonds, het wonder hingatbaar tussen hen in. Hoe verwerk je dat? Hoe kan dat? En Lazarus, de man die drie dagen in zijn graf gelegen had. Hoe is het Maria en Martha vergaan, toen ze weer in hun huis terug waren na die dag? Hoe verwerk je dat eigenlijk? Maar allebei, het meisje van Jairus en La-

zarus en al die anderen van wie het vermeld staat dat ze opgewekt zijn uit de dood, zijn elke dag ouder geworden en tenslotte zijn ze gestorven. Voor de tweede keer in hun leven. Onvergankelijk leven hebben ze niet gekregen. Dat is alleen gebeurd met Jezus. Die is teruggekomen met de gaten in zijn handen en de wonde in zijn zij en met voeten waarop je toch niet lopen kon na drie dagen? Onvergankelijk leven had Hij. Hij gaf zijn vrienden een hand. Zij hebben ooit een hand gehad van iemand die eeuwig leefde. Wie heeft dat na hen? Geen heeft dat gehad voor hen. Hij at met ze aan tafel voor hun ogen. Hij was het helemaal, Hij was het zelf en Hij was het echt. Geen twijfel mogelijk. En dat was het: onvergankelijk leven. Hier op aarde heeft Hij gestaan met zijn eeuwige voeten. En zijn vrienden hadden gemeenschap met de Zoon, die van God gekomen was en hun gemeenschap had gezocht. Zij aten met hem en dronken en ze spraken over vele dingen en ze hebben het nooit weer vergeten. Daar stond er een, die eeuwig leven had. Dat kan niet in onze werkelijkheid die omklemd is door het bederf, de aftakeling, de veroudering, de verdwijning, de dood. Dat overstijgt alles. Onvergankelijk leven in de kerker van dit afgesloten bestaan. Het is onvoorstelbaar. En als Paulus in zijn cel zit, schrijft hij aan zijn zoon Timotheus: wil je je dat wel even blijven voorstellen, mijn vriend, mijn zoon? Dat zal je moed moeten geven hij alles wat er in het 'hok' van de wereld je overkomt. Ik zit hier vast, gekerkerd en geknecht. Maar dat onvergankelijke leven dat aan het licht gebracht is door Jezus Christus, zit niet vast. Het is niet

geboeid noch gebonden. Het heeft een fundament buiten dit bestaan: een fundament in de gedachten van God zelf, van eeuwige tijden. En het evangelie geeft dat door. Ga dus maar aan de gang met dat evangelie.

Het evangelie

Dat is het dus. Dat is het enige. Een boodschap. Een bericht. Over onvoorstelbare feiten, die je je steeds moet voorstellen. Dat is Pasen. Pasen moet stimuleren tot prediking, tot kerkdiensten, tot liturgie, tot leven. Verkondiging, feest, zangers en speellieden, ritme en rijm, waarin je elkaar meeneemt, en waarin ja je zelf voelt meegenomen worden op de vleugels van een lied, dat zweeft en swingt, en juist als lied de kracht velen aaneen te smeden en mee te nemen in de eenheid van de samen-zang. Dat is de kracht van de zang van de kerk. Zing het nieuwe lied Zing het duizend maal. Maak het steeds weer nieuw. Gebruik nieuwe wijzen en nieuwe woorden. In elke tijd, in elke eeuw. Laat merken, dat je hart is aangestoken door de boodschap van het onvergankelijk leven. Laat de kerk de bakermat zijn van vernieuwing en niet van verkoking en verstarring. Er is geen plaats waar meer stimulansen tot vernieuwing van uit kunnen gaan dan de kerk van de levende Christus. Elke eeuw heeft nieuwe wijzen, nieuwe ritmen, nieuwe patronen. Laat je meenemen op de golven van de vervoering van eerdere tijden. God geeft gaven. Vroeger. Miskende niet. In elke tijd geeft Hij ze. Miskende evenmin. Pasen stimuleert tot vernieuwing, tot leven, tot inventiviteit en inspiratie. Tonen klinken uit de kerker. De kerker van de dood wordt kiemcel van het onvergankelijke leven.

Verheug u halleluja
De Heer is waarlijk opgestaan —
met majesteit en jubel
verrezen. Amen, Amen.

Ds. J.T. Oldenhuis is predikant van de Gereformeerde Kerk van Zwolle-Zuid.

We kondigen hier kort enkele nieuw uitgekomen boeken aan. Mogelijk komt ons blad in een bredere bespreking op één of meer titels nader terug.

Jezus Kurios; De Christologie als hart van de theologie, door dr. A. van de Beek.

'God is niet gekomen om de wereld moreel te verbeteren, maar om die te dragen'. Deze gedachte van kerkvader Athanasius loopt als rode draad door dit boek. God neemt de verantwoordelijkheid voor het lijden, maar ook voor de schuld. Hij veroordeelt zichzelf tot het kruis, als plek van de terechtstelling. Met de belijdenis van de godheid van Jezus Christus staat of valt dan ook het christelijk geloof. Dit is volgens de auteur de paradox in de belijdenis van het geloof: God is almachtig en dus helemaal verantwoordelijk — en tegelijk draagt Hij het gewone menszijn, zonder idealisme, maar met alle mislukkingen en schuld.

Uitgeverij Kok Kampen, f 45,00 (320 blz.).

Vader zijn met hart en handen

door drs. B. Reinds.

Vaders hebben veel meer in handen dan ze vaak zelf beseffen, vindt orthopedagoog Bert Reinds. Ze hebben niet alleen een hart, waarmee ze hun kinderen liefhebben en respecteren. Vaders hebben ook handen gekregen. Handen die kunnen maken en breken; troosten of afweten, spelen of slaan, helpen opbouwen of prijsgeven. In dit boekje houdt de auteur zijn gedachten, ideeën en ervaringen rond vader-het licht van & bijbel.

Hij illustreert ze met herkenbare voorbeelden uit zijn praktijk en eigen gezin.

Uitgeverij Plateau Barneveld, f 19,75 (80 blz.).

Nieuw uitgekomen

Paulus van Tarsus; een kennismaking met zijn theologie door T. Wright.

In de vele Jezus- en Paulusstudies die in de afgelopen jaren zijn verschenen, duikt van tijd tot tijd de gedachte op dat niet Jezus van Nazaret, maar Paulus van Tarsus de stichter was van het christendom. In dit boek zet Tom Wright de argumenten hiertegen op een rijtje. Hij geeft daarbij niet alleen een helder overzicht van de huidige stand van zaken in het onderzoek van Paulus, maar trekt ook nieuwe lijnen.

Uitgeverij Boekencentrum Zoetermeer, f 32,50 (1% blz.).

Historische zoektocht naar Jezus door P. Barnett.

Hoewel weinig christenen betwijfelen of Jezus echt geleefd heeft, denken velen wel dat er een diepe kloof is tussen de historische Jezus en de Christus zoals Hij in het geloof wordt beleden. Paul Barnett meent dat deze kloof niet echt bestaat, maar het resultaat is van de scepsis van kritische theologen. In dit boek wijst hij op de methodische zwakheden van het historisch-kritisch onderzoek naar Jezus en laat hij zien dat hierin met belangrijke gegevens geen rekening gehouden wordt.

Uitgeverij Boekencentrum Zoetermeer, f 29,50 (172 blz.).

Hoe kom ik hier uit? Leren omgaan met depressie door E. Brown.

Dit boekje is het verslag van een ervaring, aangevuld met praktische tips over omgaan met depressiviteit, psalmen en bijbelse noties. Het neemt je mee op reis door wat een depressie is en de gevoelens en geloofscrisis die && zich meebrengt.

Uitgeverij Plateau Barneveld, f 19,75 (80 blz.).

Achtergronden

Eind januari schreef ik in de rubriek 'Kerkelijk leven' twee artikelen over 'werken op zondag' naar aanleiding van een uitspraak van de Particuliere Synode van Utrecht. Daarin vroeg ik ruimte voor de opvatting dat het vierde gebod voor ons geen strikt werkverbod maar heeft in dat het betekent dat ik zelf die opvatting voor mijn rekening nam, maar ik vond dat zij binnen de kerken wel recht van bestaan heeft.

Op mijn artikelen kwamen meerdere reacties, waaronder enkele brieven. In Reformanda ging dr. P. van Gorp op de problematiek in. En drs. P.L. Voorberg schreef een reactie op mijn artikelen voor 'De Reformatie'. Die plaatsten wij in het vorige nummer van De Reformatie. In dit nummer ga ik eerst op zijn bijdrage in. Volgende week werk ik enkele onderdelen uit, en bespreek ik nog wat kritiekpunten van anderen.

Voorbergs kritiek

Ds. Voorberg dient de discussie over de zondagsrust met een heldere **w** opbouwend gestelde bijdrage. Ik zie de volgende punten als de kern van wat hij naar voren brengt.

1. Hij erkent dat er over de zondag altijd verschil heeft bestaan. Maar, zegt hij, wij kunnen toch ook groeien in inzicht? De kerk in de eerste eeuwen zag de zaken rond het vierde gebod nog niet zo helder, maar onder de leiding van de Heilige Geest zijn wij verder gekomen. Juist de huidige maatschappelijke situatie met toenemende zondagsar-

beid brengt ons tot die groei in inzicht. De uitspraak van de Particuliere Synode laat daarvan iets zien en maakt dus terecht de ruimte voor openlijke discussie kleiner dan deze altijd was.

2. Hij erkent dat zondag 38 HC op het eerste gezicht weinig zegt over het verbod om te werken. Maar, zegt hij, je moet zondag 38 lezen tegen de achtergrond van zondag 34. Daar belijden we de letterlijke tekst van alle geboden, ook van het vierde dat met zoveel woorden het werken op de rustdag verbiedt.
3. Wij moeten bij alle geboden ver- rekenen dat wij de wet 'in Christus' mogen leren gehoorzamen. Het vierde gebod kent twee aspecten: rusten en wijden. Wij moeten nagaan wat de betekenis van Christus' werk is voor deze twee aspecten. Zo merken wij wat het vierde gebod voor ons inhoudt. Dan wordt duidelijk dat die twee aspecten nog voluit gelden, maar dat alleen de *dag* verschoven is. Er is dus geen reden om het werkverbod te relativeren.

4. Als je rond het vierde gebod problemen laat bestaan, zadel je kerkgangers ermee op dat ze de voorlezing van de wet niet meer in z'n geheel onbekommerd kunnen aanhoren. Bij het vierde gebod moet je er dan steeds iets bij denken. Dat strijdt met de helderheid waarmee de wet ons de weg wijst. in de magen rond de 24-uurs-economie moet de kerk niet de kant opgaan van het relativeren van het vierde gebod. Zij moet haar leden juist helpen om daaraan toch gehoorzaam te zijn, eventueel door praktische en financiële hulp die zondag ook tot omscholing kan leiden, zodat mensen van baan kunnen veranderen.

In dit artikel geef ik op elk van deze punten mijn weerwoord. Vooraf herinner ik nog even aan de bedoeling van mijn artikelen. Voorberg doet daaraan wel recht, maar uit verschillende brieven bleek me dat niet iedereen die begrepen heeft.

Standpunt of discussieruimte

Nogal wat mensen hebben mijn artikelen opgevat als een pleidooi voor een bepaalde opvatting over de zondagsrust. Sommigen verbaasden zich er dan ook over, dat ik alleen maar schreef over de belijdenis en over kerkelijke uitspraken, terwijl ik de Bijbel zelf niet aan de orde stelde. Die verbazing kan ik goed begrijpen. Als ik een inhoudelijke mening over het vierde gebod had willen propageren, zou, dat natuurlijk allereerst vanuit de Bijbel gedaan moeten zijn. Maar een paar keer heb ik toch wel

geschreven dat het **mij** in de betreffende artikelen daarom niet ging. Het **ging** mij **om de vraag of er op dit punt verschillende meningen binnen de kerken mogen bestaan**. Ik voerde **geen** pleidooi voor het standpunt dat **het** vierde gebod geen werkverbod meer zou **zijn**. Maar ik **betoogde** dat er discussieruimte bestaat, waarbinnen **ook** dat standpunt naar voren gebracht **mag** worden. En als het **erom** gaat **welke ruimte** voor discussie de **kerk rond de uitleg** van de Bijbel op een bepaald punt **kent**, is wel beslissend wat we hebben vastgelegd **in de belijdenis** en weke kerkelijke uitspraken eventueel **gedaan** zijn. Vervolgens heb ik mij afgevraagd of er – als deze ruimte voor verschillende inzichten **echt** bestaat – nog wel een mogelijkheid is om samen de **zondag en de zondagsrust** te verdedigen. **Dat** lijkt moeilijk als niet iedereen het **eens** is **over de uitleg van het vierde gebod**. Gegeven die situatie bracht ik naar voren dat je de christelijke levensstijl niet alleen op geboden **moet** gronden. Er **zijn** meer bijbelse redenen om iets wel **of** niet te doen en ook om de zondag en de zondagsrust te verdedigen.

Verder gekomen? (ad 1)

Voorberg ziet wel dat het **mij** om die discussieruimte **ging**. Maar heeft hij gelijk als hij betoogt dat de **kerk** op dit **punt** inmiddels verder gekomen is, **zodat** die ruimte vandaag **winder mag zijn dan** vroeger? Hij voert daarvoor **geen echte** bewijzen aan. Kerkelijke uitspraken, die verder **gaan** dan die van Dordrecht (1618-1619) of Hoogeveen (1969) noemt hij **niet**. Wel wijst hij op de uiteenzetting van prof. dr. J. Douma over het vierde gebod. En persoonlijk deel ik **met** hem de **waardering** voor die **uiteenzetting** en geloof ik dat deze ons inderdaad verder kan brengen. Maar **waar** is Douma's betoog officieel kerkelijk geijkt? Is de mening van één vooraanstaand theoloog een bewijs dat de **kerk** als geheel verder is geko-

men? De praktijk leert dat er nog **steeds** voorgangers en andere **kerkleden zijn** die een ander standpunt huldigen. Daarom zijn we **er nog** niet aan toe om één interpretatie **vast** te leggen, maar **moet** het gesprek verder **gaan**.

Utrecht?

Maar, zegt Voorberg eigenlijk, de Particuliere Synode van **Utrecht** is **het** die met haar duidelijke **uitspraak** de discussie over de **zondagsrust** beslecht. Die **markeert** dat wij gegroeid zijn in **inzicht**. Juist **met** die mening houd ik moeite. Is de **uitspraak** van de PS zo bedoeld? Zelf ziet zij dit **duidelijk niet**. Zou dit de bedoeling zijn geweest, **dan** waren de gronden onder het besluit **ook** veel te **summier**. **Als er op een bepaald punt overeenstemming binnen de kerken is**, die ook **confessioneel** is vastgelegd, **dan kan** een PS iemand met een afwijkende visie terugwijzen. Zij **doet** dan geen nieuwe **uitspraak**, maar toetst een mening **aan de geldende kerkelijke overeenstemming**. **Zo bedoelde de PS haar uitspraak**. Want, zei ze, **een dominee met een andere uitleg van de opdracht om te rusten, bad zijn mening in de kerkelijke weg aanhangig** moeten maken. Bovendien, ook bij Voorbergs visie op het karakter van het PS-besluit zie ik grote bezwaren. Als er **een** nieuwe kerkelijke **uitspraak** moet worden **gedaan**, waarin nader **inzicht** in de Bijbel wordt vastgelegd, **dan is een Particuliere Synode daarvoor niet de juiste instantie**. Over de leer beslissen alle **kerken samen**. **Zo'n kerkelijke ijking van beter inzicht hoort thuis op een Generale Synode**.

Het vierde gebod zelf (ad 2)

Voorbergs volgende punt gaat over de uitleg van de catechismus. **Zondag 38 mag dan wat terughoudend spreken**, maar zondag 38 werkt zondag 34 **uit**. **Daar staat** wel de volledige tekst van het vierde gebod. Via zondag 34 belijden wij dus toch dat je op zondag niet **mag**

werken. Ook verschillende **briefschrijvers** voeren dit punt —. Toch geloof ik dat je langs deze weg een geforceerde **omgang** met de belijdenis tot stand brengt. Ik noem de volgende argumenten:

- a. Als deze redenering op gaat, **moet** het in de catechismus ook bij de andere geboden zo **werken**. **Dan zou** zondag 34 **dus** telkens het letterlijke element van een **gebod** al noemen, **zodat** de volgende zondagen van de catechismus dat wel kunnen overslaan en zich beperken tot nadere uitwerkingen. Bijvoorbeeld: zondag 34 zegt via de letterlijke tekst van het **zesde** gebod al dat je **niet mag doodslaan**. **Dus** zou zondag 40 bij de uitleg van het zesde gebod dat element kunnen laten liggen **om** zich te beperken tot zaken als **haat** en **wraakzucht** die het zesde gebod verder uitwerken. Maar zo is **het** niet! Bij alle geboden herhaalt de catechismus in haar uitleg **ook** de letterlijke tekst van **het** gebod zelf. **Aleen bij het vierde gebod** gebeurt dit niet. Daar **moet** iets **achter** zitten. En **daaraan doe je** geen recht als je de **terughoudendheid** op het punt van het werken in **zondag 38 probeert** te compenseren **met** de letterlijke tekst van het gebod uit zondag 34.

Misschien merkt iemand op dat het **ook bij het tiende gebod** niet het geval is. Maar dat heeft **dan** ook te maken met de speciale uitleg die de catechismus van dat **tiende gebod geeft**, en die **ertoe** leidt dat de letterlijke tekst al is opgenomen in de uitleg van het zevende en het achtste gebod,

- b. **Deze** mening vergeet wat de **aard** is van een catechismus. Zo'n catechismus was in de tijd van de Reformatie **een bepaald genre van onderwijs** waarin de 'hoofdsommen' van **het christelijk geloof** werden geleerd en uitgelegd: het Apostolicum, de Tien geboden, en **het Onze Vader**. Ze werden daarom helemaal

afgedrukt. Tegen deze achtergrond **overvraag** je **zondag 34** **als je daarin** op grond van het feit dat de letterlijke tekst van het vierde gebod **erin** is opgenomen, een aparte belijdende uitspraak zoekt.

- c. Wie de geschriften van de reformatoren nagaat op het punt van de **zondagsrust merkt** dat het inderdaad niet toevallig is dat zondag 38 terughoudend spreekt. Bijvoorbeeld Calvijn **had** een opvatting waarin de betekenis van het letterlijke rusten behoorlijk gerelativeerd werd.

Daarom: als wij vinden dat we in de huidige tijd **sterk** moeten spreken over het verbod om op zondag te werken, dan moeten we niet doen **alsof** we dit allang hebben vastgelegd in de **belijdenis**. We moeten dan eerlijk vaststellen dat de belijdenis op dit punt minder **zeft** dan we wenselijk vinden en naar een aanvulling op of een correctie van zondag 38 streven. Niet wie het werkverbod relativeert, is verplicht om **een** gravamen in te dienen, maar wie het absoluut **kerkelijk** zou willen iken!

Geboden in Christus (ad 3)

Met wat Voorberg **schrijft** over de manier waarop **wij** in het NT tegenover de wet staan, ben ik het helemaal eens. Wij zijn n& 'onder' de wet, **zeft** de Bijbel. Dat betekent dat wij de geboden mogen leren begrijpen en gehoorzamen **m** de geborgenheid van de relatie **tot Christus**. Met geen gebod hebben wij meer te **maken** los van Christus. Elk gebod moet je als het ware 'door Christus heen **trekken**' om de kracht ervan in het NT te leren kennen. Dat moeten wij ook doen met het vierde gebod.

Maar vervolgens **komen** toch de problemen. Want bij verschillende geboden helpt het NT zelf **ons** als het erom gaat wat die relatie tot Christus ervoor betekent. Voorberg geeft daarvan voorbeelden. Maar bij het vierde gebod ligt juist dat

een stuk moeilijker. Het valt niet mee **om** het weinige dat het NT **daarover zegt, samen te voegen** tot een helder **beeld**. Daarom zijn er rond dit vierde gebod **ook altijd** verschillengewees, en zijn bepaalde **knopen** nog nooit zo doorgemaakt dat dit voor iedereen overtuigend was. Voorberg geeft **zelf** een mogelijke interpretatie van wat het vierde gebod in Christus betekent. En tot op zekere hoogte **hang** ik die zelf ook aan. Alleen **met en** wij niet vergeten dat **het** hier – meer dan **bij veel** andere geboden – wel **om een interpretatie van ons gaat, en dat er nauwelijks direct** schiftbewijs uit het NT valt aan te voeren. Daarom **stelde** ik in mijn artikelen dan ook voor **hier** niet te argumenteren op het niveau van absolute geboden, maar op dat van wijsheid van de Geest om samen w goed mogelijk Gods bedoelingen vorm te geven.

Vertaalslag (ad 4)

Het argument dat je de voorlezing van de wet in de **kerkdienst** minder duidelijk maakt als **er** rond het **mt**-element van **het** vierde gebod een **mist** blijft hangen, begrijp ik goed. Je hebt dan **nen** vertaalslag nodig. Ik ervaar die moeite zelf, vooral wanneer ik als voorganger de wet voorlees. Toch kan dit op zichzelf **geen** argument **zijn** voor of tegen een bepaald standpunt. Als het zo is, dat **de zaken op dit punt** nog niet helder **zijn uitgekristalliseerd**, moeten wij dat natuurlijk niet **geforceerd** ontkennen ter wille van de zondagse voorlezing van de wet. Dan moeten **we** deze **moeite** maar eerlijk **samen** dragen. Bovendien is het wel **een** goede gewoonte en een kerkelijke **afsprak** dat **we** in de kerkdienst regelmatig de Tien geboden voorlezen, maar **het** is niet zo dat dit persé moet. De Bijbel geeft **ons** **nergens** de opdracht dat wij elke zondag in een apart liturgisch onderdeel de wet moeten voorlezen. Er **zijn** vele eeuwen geweest waarin dit niet het geval was. En **met** een behoorlijke mate van

waarschijnlijkheid kunnen we zeggen dat dit ook tijdens de samenkomsten van de gemeente in **het** NT zelf niet gebeurde.

Ook hierom kan het op zichzelf **genomen** geen argument **zijn** om de discussie over de zondagsrust te **beslechten**.

Overigens, een **vertaalslag** maken **we** ook bij andere geboden. Het spreken over 'uitleiding uit Egypte', 'andere goden', 'gesneden heelden', 'rund en ezel', 'dienstknecht en dienstmaagd' is in **het** Nieuwe Verbond en in onze andere cultuur ook niet **zonder** meer duidelijk.

Kerk en 24uurs-economie (ad 5)

Veel respect heb ik voor de manier waarop Voorberg voor de consequenties van zijn mening staat.

Wanneer we als kerk het vierde gebod – **ook** in de opdracht om niet te werken op zondag – **hooghouden, zonodig met vermaan en tucht**, moeten wij als kerk ook daadwerkelijk christenen die in de huidige samenleving op dit punt knel komen te zitten, te hulp schieten.

Hierin steekt iets van het radicale elan van de vroege **kerk**: je bent bereid om **samen** offers te brengen als de liefde voor God **en de naaste** dat vraagt. Dat **kan** het offer van je baan zijn, maar dat moet **dan wel** samen gaan met het **offer van de diakonale** ondersteuning door de hele gemeente. **Zo heeft de Oude Kerk** beroepen gekend die je als christen niet **kon** uitoefenen. En men bracht **middelen** hij elkaar om **medechristenen** (trouwens ook anderen!) in een ongunstige sociale positie te helpen: zo zijn bijvoorbeeld veel slaven letterlijk vrijgekocht door de liefde van christenen. Dit **elan** in de gemeente **zullen** wij naar mijn mening al meer nodig hebben, wanneer onze samenleving zich inderdaad blijvend los maakt van haar min of **meer** christelijke wortels.

Toch geloof ik – gezien de discussies rond het vierde gebod – niet dat deze werkwijze op dit moment

op het niveau van een algemene roeping kan worden nagestreefd. In mijn artikelen schreef ik daarom: je kunt ook offers brengen ter wille van de vormgeving van het christelijk leven, zelfs als iets niet ligt op het niveau van een direct gebod. Alleen kun je die offers dan niet zonder meer van elkaar eisen. Wij moeten wel b e l zeker zijn over de status van het werkverbod voor de zondag als wij helemaal voor deze lijn kiezen. Juist als je zou vinden dat deze radicale houding ook rond het punt van de 24uurseconomie vereist is, lijkt het me bovendien des te urgenter om met elkaar in openlijk gesprek te kunnen blijven en de gespreksruimte niet bij voorbaat te verkleinen. Want zo'n instelling ontstaat niet doordat er een gezagvolle uitspraak gedaan wordt. Zo'n instelling groeit alleen als je in het onderlinge gesprek door elkaars woorden in daden overtuigd wordt.

Drs. A.L.Th. de Bruijne is universitair docent Ethiek en Encyclopedie van de theologie aan de Universiteit te Kampen.

Heeft u wel eens
overwogen om een
abonnement op
De Reformatie
te nemen?

Bel 0113 - 21 55 91

DE REFORMATIE

Thema-nummer

"Asielzoekers"

bel: 0113 - 215591
voor extra nummers.
f 2,50 (excl. porto).

Bijbelstudies.....

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel (033) 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

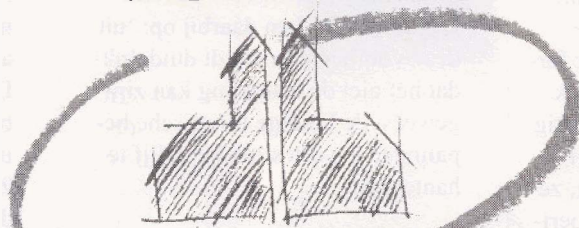
Bibliotheek Bralectah

gereformeerde bibliotheek voor
mensen met een leeshandicap

...Heeft
De Reformatie
ook in
gesproken vorm.

Telefoon 0521 - 515946

donatus

Verzekert
van Avondmaalstel tot Zadeldak
alles onder uw kerkelijk dak!

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel,
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

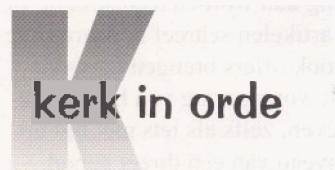
Hoff van Hollantlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

SYNODEBESLUITEN OVER DE EREDIENST

G. de Jonge

Het karakter van de kerkorde

In de Bijbel wordt ons duidelijk ge-**maakt** hoe zwaar de Here tilt aan overeenkomsten, aan afspraken. Een bekend voorbeeld is de geschiedenis van Jozua en de bedrogplegende Gibeonieten (Jozua 9). Het tussen hen gesloten verbond bleef, nadat de list van de Gibeonieten was ontdekt, in stand. En psalm 15 spreekt over de gelovige, die al heeft hij tot zijn schade gezworen, niet verandert. De Here Jezus zegt (Matt. 5:37) 'Laat het ja dat ge zegt, ja zijn en het neen nee'. Zonder omslag maar overduidelijk. Er wordt in het algemeen te weinig beseft dat de Here wil, dat we onze afspraken en beloften nakomen. Ook binnen de kerk.

Onze kerkorde (KO) is een merkwaardig samenstel van regels. In het kort gezegd bevat ze afspraken tussen de kerken en **orde-bepalingen** voor de kerkelijke samenleving. Op haar structuur en haar formuleringen kan nogal wat kritiek worden geïoefend. En het zal nuttig zijn als ze eens grondig worden herzien. Ze is kort van omvang, zeker in vergelijking met de uitvoerige roomse **kerkregels** en de kerkorden van de grote **kerken** in ons land. En dat moet maar zo blijven al zal enige aanvulling nodig zijn. In het bekende art. 31 wordt gezegd dat kerkelijke uitspraken **moeten** worden aanvaard, tenzij bewezen wordt dat ze in strijd zijn met Gods Woord of met de KO. Is het niet merkwaardig dat de **Bijbel** en de KO hier op gelijk niveau worden gesteld? Het antwoord is: nee, want strijd met de KO = strijd met de kerkelijke afspraken = strijd met Gods Woord. Dat tekent het *karak-*

ter van de KO.

Mede door haar beperkte omvang en haar beknopte of ietwat gebrekkige formuleringen rijzen er in de praktijk de nodige vragen. Daarop moeten in laatste instantie generale synoden een gemotiveerd antwoord geven in **zorgvuldige** formuleringen. Daarbij zal er sprake zijn van een bepaalde uitleg. Evenals bij het wereldlijke recht kan een taalkundige, een historische, een logische **interpretatie** worden toegepast; maar vooral – anders dan bij de gewone rechter – een schriftuurlijke als dat mogelijk is.

Ter illustratie wijzen wij op enige voorbeelden uit het studierapport van de generale deputaten erediens-1966: Als een kerkenraad de gemeente drie keer samenroept, handelt hij **dan** in strijd met de KO? En: gelden, gezien de **tekst** van art. 65 KO de voorgeschreven **liturgieën** alleen voor de zondagse erediens-ten?

Deputaten merken daarbij op: 'uit deze voorbeelden wordt duidelijk dat het niet de bedoeling kan zijn geweest de huidige liturgische bepalingen als een **strak** keurslijf te hanteren'.

Artikel 84 KO

In het rapport (pag. 154 e.v.) wordt opgemerkt, dat al tijdens de GS-1978 is gesproken over de nood-**zaak** niet krampachtig om te **gaan** met de KO, waarbij wordt verwezen naar art. 84 KO. Dat artikel zegt o.m., dat een kerkenraad, **clasis** of particuliere synode zich erop moet toeleggen de bepalingen van de KO na te leven.

Nu is **en** wordt gesuggereerd, dat de formulering 'zich erop toeleggen' marges geeft m.b.t. de toepassing

van de KO-artikelen, zodat die niet altijd strikt behoeven te worden toegepast. Het **deputatenrapport** heeft kennelijk **indruk** gemaakt op de GS-1996. Die heeft t.a.v. de toepassing van art. 65 KO (- - -). De kerken zullen zich houden aan de orden van dienst die door de generale synode zijn goedgekeurd) o.m. uitgesproken (acta art. 43), dat art. 84 geen 'blinde naleving' eist van de KO maar dat het de kerken **verplicht** 'zich erop toe te leggen' de bepalingen van de KO na te leven. Als een van de gronden voor een door die GS voorgestelde **formulering** van art. 65 heeft ze echter geformuleerd: '3. De voorgestelde tekst brengt tot uitdrukking dat de kerken door art. 65 tweede lid niet in een keurslijf gedrongen worden, maar verantwoordelijk zijn voor de inrichting van de erediens-ten met inachtneming van door de synode goedgekeurde orden van dienst'. Met inachtneming **van** dus. Een merkwaardige tegenstelling! Inachtnemen betekent naleven. Deputaten erediens-ten hebben in de brochure 'Licht op **liturgie**' het **synodebesluit** toegelicht.

Ze schrijven daarin (pag. 33 en 34), dat de kerken een zekere ruimte houden **m.b.t.** de inrichting van de erediens-ten. Alsmede dat de kerken goede redenen kunnen hebben om van de vastgestelde orden af te wijken.

Er is helaas al jaren sprake van een ernstige **mistekening**, van een zeer merkwaardige interpretatie van art. 84. Dat zegt allereerst 'Al deze **artikelen** die de wettige orde van de kerken betreffen, zijn in een gemeenschappelijk overleg vastgesteld en in eensgezindheid aanvaard'. Dat houdt dus in dat de KO een bundeling is van regels en af-

spraken tussen alle kerken waaraan ze zich binden.

En in het tweede lid wordt met nadruk gezegd, dat *uitsluitend* een GS haar bepalingen kan wijzigen, aanvullen of verminderen. De andere kerkelijke vergaderingen mogen dat niet, maar zullen zich erop toeleggen haar na te leven. En volgens de grote Van Dale betekent die uitdrukking 'zich met volle aandacht, met grote ijver ermee bezig houden zijn best er voor doen, zich gaan bezig houden met'. Dat wil dus zeggen dat de genoemde kerkelijke vergaderingen zich moeten beijveren de KO na te leven. Er is geen sprake van ruimte voor subjectieve afwijkingen.

De door de GS-1996 en deputaten gevolgde redeneertrant is onjuist. In het *deputatenrapport* voor de GS-1999 wordt onderscheid gemaakt tussen KO-bepalingen die nauw luisteren en KO-bepalingen die onze omgangsvormen omschrijven. Maar als de gevolgde interpretatie van art. 84 (dat er sprake is van marges) juist is, moet die redelijkerwijs worden toegepast t.a.v. alle KO-artikelen.

Art. 84 kent geen onderscheid. Wie bepaalt van welke KO-artikelen afwijking geoorloofd is, en in welke omvang en binnen welke grenzen? Is dat afhankelijk van het subjectieve oordeel van een kerkenraad of van een dienaar des Woords? De interpretatie is dus gevaarlijk

De kerken behoren eenvoudig de KO-artikelen toe te passen. Bij twijfel moeten er verantwoorde kerkelijke uitspraken worden gedaan maar er mag geen afbreuk worden gedaan aan het karakter van de KO. Het is te hopen dat de e.v.GS de tot dusver gevolgde redenering als onjuist bestempelt.

En wat art. 65 KO betreft waarom is niet overwogen de tekst van de orden van dienst aan te vullen met een onderschrift b.v. als volgt: 'Bij diensten met een bijzonder karakter is enige wijziging toegestaan, zoveel mogelijk met behoud van het grondpatroon' of een soortgelijke formulering. En verder gewoon art. 65 toe te passen.

Art. 67 en art. 31 KO

GS-besluiten betreffende de interpretatie of de toepassing van de KO zijn uiteraard van groot belang. Die mogen (art. 31 KO) niet in strijd zijn met de Bijbel of de KO. Wat te denken van een GS-besluit dat vierkant in strijd is met artikel 67 KO? De GS-1996 heeft o.m. uitgesproken (acta art. 64, besluit 5.2): 'het staat de kerken vrij de gezangen die door de deputaten worden voorgesteld te toetsen door ze te gebruiken in de eredienst'.

De gronden voor deze afwijking van art. 67 zijn niet deugdelijk. Niet duidelijk is waarom toetsing tijdens de eredienst moet kunnen plaats vinden. De praktijk wijst uit dat er onder de geselecteerde gezangen er wel degelijk zijn die onschriftuurlijk moeten worden geacht.

Krachtig bestreden moet worden de grond: '5.2.4; toetsing in de eredienst is geen novum; de GS van Kampen 1975 sprak t.a.v. de haar aangeboden selectiebundel uit, dat deze als proefbundel was vrij te geven voor kerkelijk gebruik'.

Alsof vandaag een zonde mag worden gedaan op grond van een eerder begane ongerechtigheid!

Op dezelfde dubieuze grond kan een beroep worden gedaan voor elke afwijking van de KO, door een GS.

Een kerkelijke vergadering mag niet afwijken van de KO, ook incidenteel niet, tenzij er sprake is van aanwijsbare overmacht. Wordt daaraan niet de hand gehouden, dan staat de deur open voor zorgwekkende ontwikkelingen. Of moeten we achteraf concluderen dat de beruchte synode tijdens de Tweede Wereldoorlog toch rechtsbevoegd was haar zittingsduur eigenmachtig te verlengen?

Het is dan ook bedenkelijk dat tijdens de GS-1996 een adviseur het geoorloofd achtte dat de GS een beperkte wijziging in een KO-tekst zou aanbrengen zonder dat die vooraf langs de kerkelijke weg op de synodetafel is beland (acta art.

44); afgezien van het bepaalde in art. 30 KO is voorbijgezien aan het karakter van de KO. Het motief dat in een GS alle kerken vertegenwoordigd zijn gaat niet op. T.a.v. de afwijking van artikel 67 zal de GS hopelijk orde op zaken stellen.

Gedoogcultuur

Soms wordt helaas binnen de kerken de hand gelicht met KO-bepalingen (wel een rouwdienst, niet het huwelijksbevestigingsformulier lezen, het dopen van geadopteerde kinderen in strijd met de desbetreffende GS-besluiten). We leven in ons land in een gedoogmaatschappij waarin afbreuk wordt gedaan aan het rechtvaardigheidselement in het overheidsbestuur en rechtspraak. Er moet tegen worden gewaakt dat deze gedoogcultuur ook haar invloed zou krijgen binnen de kerken.

Naleving KO

Ondanks haar gebreken in formulering en inhoud moet de KO worden gezien als een basisverdrag tussen alle kerken. Het karakter moet voor ogen blijven staan. Naleving ervan betekent niet een krampachtig omgaan, haar op z'n allerminst hanteleren of het volgen van een legalistische denkwijze (uitdrukking uit deputatenrapporten). Integendeel. Zorgvuldig geformuleerde interpretaties van kerkelijke vergaderingen kunnen in alle praktijksituaties voorzien; eventueel moeten deswege KO-artikelen worden 'gewijzigd, aangevuld of verminderd'. Maar gewaakt moet worden tegen drogredeneringen, ter motivering van het aantasten van gemeenschappelijke afspraken.

Deputaten

Deputaten eredienst hebben in de laatste jaren in noeste ijver omvangrijke rapporten geproduceerd. Die zijn m.i. te volumineus. Wie ziet kans alle rapporten te lezen? Al spoedig ontstaat de neiging

het betoog van specialisten maar te aanvaarden. **Op pag. 97 en 125 van de jongste deputatenrapporten** vragen de deputaten kerkmuziek en de deputaten eredienst een kerkelijk steunpunt liturgie in het leven te roepen. Aan deze suggestie moet m.i. geen gevolg worden gegeven. Moeten we streven naar een soort college van opperzangmeesters? Deputaten kerkmuziek hebben al gebruik gemaakt van een te ruime synodale opdracht om de kerken eenzijdig op het spoor van het Liedboek voor de kerken te willen zetten; zie het artikel van ds. P.L. Storm in Nader Bekeken van 1 januari jl.

Er moet worden vermeden dat er blijvende deputaatschappen ontstaan die in de praktijk regulerend gaan optreden.

De GS-1996 heeft o.a. bepaald dat de deputaten eredienst een publicatie moeten verzorgen over de synodale besluiten betreffende de hanteling van de KO en enige onderdelen van de eredienst. Daaruit is ontstaan de brochure 'Licht op liturgie'. Deputaten schrijven in het woord vooraf dat ze een toelichting moeten geven; maar dat is niet te lezen in het synodebesluit. Het is dan ook de vraag welk karakter hun toelichtingen hebben. Het was denkbaar geweest dat tijdens de synodezittingen een toelichtende tekst was samengesteld die door de synode was goedgekeurd. Of zo'n toelichting er moet komen is de p t e vraag, want de formulering van synodebesluiten dient in zichzelf duidelijk te zijn. Nu hebben deputaten hun toelichting gegeven; ze hebben zich zelfs verstout de tekst van synodebesluiten te wijzigen (taakundig te verbeteren). Is hun toelichting gelijk te stellen met een synodale toelichting? De GS zal achteraf de publicatie moeten beoordelen. Wat is het gevolg als ze dit niet kan goedkeuren?

Als deputaten dan ook in hun concept-besluiten (pag. 216) voorstellen de kerken te dienen met een korte samenvatting van hun studie moet daarop niet worden ingegaan

tenzij de synode onverdesd hun studierapport in zijn geheel zou aanvaarden. Groot bezwaar is er uiteraard tegen hun voorstel de kerken te dienen met de conclusies uit hun rapport hoe Liturgische regels in de praktijk moeten fungeren. Hun conclusies behoeven niet de conclusies van de synode te zijn. We hopen dat tenminste. Deputaten overschatten hun studie-arbeid en onderscheiden niet tussen hun opvattingen en besluiten van de synode. Tenslotte bepleiten deputaten een katern C laten verschijnen betreffende een nieuwe orde van

dienst, nieuwe liturgische formulieren e.d. Als zo'n katern er moet komen behoren toelichtingen van deputaten achterwege te blijven!

G. de Jonge te Lisse was afgevaardigde naar de Generale Synode van 1961, 1977, 1981 en 1987; hij was lid van verschillende Generale deputaatschappen en voorzitter van de Vereniging Emeritering.

Registers op De Reformatie voor uw computer Jaargang 21 (45-46) – 73 (97-98)

- Programma (excl. verzendkosten) f 40,00.
- Bestanden (of update) toeslag per jaargang à f 4,75.
- 1: Auteursregister met titel, rubriek en trefwoord (3 ingangen)
- 2: Tekstregister met titel, auteur en trefwoord (3 ingangen)
- 3: Trefwoordenregister

Je vindt absoluut wat je zoekt met negen ingangen op De Reformatie; 19.930 trefwoorden; 7724 tekstverwijzingen en 18.110 auteursverwijzingen!!

P.G. Versteegt, Meerestein 2, 6714 CD Ede, ☎ (0318) 692646, e-mail: versteegt@ib-mail.nl

Het Handboek 1999 van de Geref. Kerken Vrijg. in Nederland

Onder redactie van dr. W.G. de Vries

Wat kunt u er in vinden?

Adressen, naamlijsten, registers en/of informatie over o.a.:

- ✓ Kerken
- ✓ Deputaten generale synode
- ✓ Zending
- ✓ Verenigingen, o.a. diaconaat, ouderenzorg, verpleging, hulpverlening en evangelisatie
- ✓ Onderwijs en vormingswerk
- ✓ Bladen
- ✓ Jaaroverzicht (20^e van dr. W.G. de Vries)

verschenen

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

Postbus 25 - 4460 IM Goes - Tel. 0113-245591

Verkrijgbaar bij de boekhandel

'GIJ VOLKEN LOOFT UW GOD EN HEER'

lied van de week

Lied 16 is een psalm uit de Lutherse traditie. Evenals Calvijn hechtte Luther veel waarde aan de psalmen, maar de manier waarop hij dat in liederen vertaalde **was** een andere. Calvijn en zijn navolgers ijverden voor een berijmde versie van de psalmen waarbij de tekst zo **gebouw** mogelijk werd gevolgd. Lutheranen kozen voor een vrijere vorm, waarin ook ruimte **was** van exegese en **actualisering**. Daarbij stond de interpretatie vanuit de nieuwtestamentische invalshoek centraal. Die invalshoek op zich was niet nieuw; het Nieuwe Testament gaat ons voor in het lezen van de psalmen vanuit het Nieuwe Testament (zie bijvoorbeeld de Hebreënbrieff). Maar de berijmde psalmen waren wel nieuw en lutheranen en calvinisten kozen daarin beide een eigen weg. De psalmen uit de Lutherse traditie **kunnen** het beste getypeerd worden als 'psalmlied'.

Tekst

'Gij volken looft uw God en Heer' is een duidelijk voorbeeld van zo'n luthers psalmlied. **Het** lied is afkomstig uit de bundel 'Der Psalter gesangweise', een boekje dat in 1591 werd gepubliceerd. Het bevat psalmberijmingen van **Joachim Sartorius** (ca. 1548-ca. 1600). Deze Sartorius had gestudeerd aan de universiteit van Frankfurt a/d. Oder en was vervolgens cantor en **leraar** geworden aan de Latijnse school in Schweidnitz (tegenwoordig **Swidnica**, in het zuidwesten van Polen). Hij maakte voor eigen gebruik psalmberijmingen en op aanraden **van** vrienden publiceerde hij die. De Nederlandse vertaling werd gemaakt door J.W. **Schulte Nordholt**.

'Gij volken looft uw God en Heer' is een lied bij psalm 117: *'Looft de **HERE**, alle **gij volken**, prijst Hem, alle **gij natieën**; want zijn goedertierenheid is machtig over ons, en der **HEREN** trouw is tot in eeuwigheid. **Halleluja**'*. Het is een van de Hallel-psalmen, de kortste psalm die we kennen.

Als we de teksten van psalm en lied naast elkaar leggen, worden de overeenkomsten en verschillen gelijk zichtbaar. De inhoudelijke lijn van het lied volgt die van de psalm: **strofe 1** is het eerste vers, **strofe 2** het tweede. De oorspronkelijke psalmtekst is een oproep **God** te loven om zijn trouw en goedertierenheid. In lied 16 wordt deze oproep verder uitgewerkt: **Gij volken looft uw God en Heer** [...] omdat Hij u verkoren heeft, / omdat Hij u genade geeft, / **door Christus**, halleluja. De dichter sluit hier aan bij Rom. 15 waar Paulus oproept **elkaar** in Christus te aanvaarden (niet alleen joden maar ook heidenen) omdat 'de heidenen God ter wille van zijn **ontferming** gaan verheerlijken gelijk geschreven staat: [...] Looft, al **gij heidenen**, de Here, en laten alle volken Hem prijzen' (vs. 9 en 11; vs. 11 citeert **psalm 117**). Ook in Ef. 2 klinkt in het lied door, niet alleen de verzen 1-10, maar ook de verzen 11-22 (*'Maar thans in Christus Jezus zijt **gij**, die eertijds verafwaart, dichtbij gekomen door het bloed van Christus*').

Al deze achtergronden maken duidelijk **waar** het in dit lied om gaat. Wie de **tekst** in enge **zin** leest, kan op **grond** van de eerste twee regels van vs. 2 op **een** verkeerd been gezet worden: is hier geen **sprake** van algemene genade?

Maar de combinatie van de oorspronkelijke psalmtekst met de

christologische interpretatie maakt duidelijk dat het daar niet om gaat. Het lied is niet gericht op 'allen allerwege' maar op de volken die door God in Christus verkoren zijn, die Hij om niet de zaligheid geeft. Vergelijk de oorspronkelijke psalmtekst waar ook sprake is van: **Looft de HERE**, alle volken en *alle natieën* want zijn goedertierenheid is machtig over **ons**'.

Gebruik

Inhoud en de inhoudelijke achtergronden van het lied vormen duidelijke aanwijzingen hoe het lied gebruikt **kan** worden. Het is een lied dat om een kader vraagt, een kader dat de christologische interpretatie ondersteund en versterkt. Het kan daarom het beste gezongen worden in afwisseling met de **schriftlezingen**, vooral lezingen uit de nieuwtestamentische brieven waarin de genade van God door Christus en het leven in Christus centraal staan. Als het lied functioneert in een juiste combinatie met een of meer lezingen, wordt ook het karakter van het lied **versterkt**; het is een lofprijzing (zoals we ze juist in deze brieven tegenkomen).

in deze weken na Pasen zal **er** voor het zingen van dit lied **alle** ruimte zijn; het accent zal dan vooral liggen op de verlossing in Christus. Met Pinksteren komt het opnieuw in beeld, nu vanuit de rijkdom van de verkondiging aan de niet-joden.

Melodie

De melodie van dit lied is geschreven door Melchior Vulpus. We zijn die naam ook tegengekomen bij de liederen van de afgelopen twee weken (213 en 208). Vulpus

16 Gij volken looft uw God en Heer

naar Psalm 117

Melchior Vulpus 1609

- 2 Hoe groot is zijn barmhartigheid voor allen allerwege, zijn waarheid en zijn tederheid als overvloed van regen. Zijn liefde duurt in eeuwigheid, en geeft om niet de zaligheid. Zingt, zingt Hem, halleluja.

Joachim Sartorius (± 1553-1600)

Vertaling J.W. Schulte Nordholt, geb. 1920

en zijn tijdgenoten vertegenwoordigen een periode in de geschiedenis van het Lutherse kerklied waarin de melodie ten opzichte van de tekst steeds zelfstandiger wordt. De melodie van lied 16 is typerend voor deze periode: een elegante, krachtige melodie in de grote tertstoonsoort en met een duidelijk en vast ritme.

De melodie bestaat uit twee delen. Het eerste deel, de regels 1 t/m 4, bestaat uit twee identieke regelparen. Elke regel heeft een vrijwel gelijke ritmische opbouw. Opvallend aan deze twee regels is de melodi-

sche opbouw: r. 1 begint hoog en daalt vervolgens af, r. 2 begint opnieuw hoog en stijgt zelfs nog even boven de begintoon uit. De tweede helft van het lied heeft een andere uitstraling. De opvallende ritmische figuur uit de eerste regels (zie r. 1

op de omvang van de regels is kleiner. De melodie krijgt daardoor een weer rustiger uitstraling. De slotregel grijpt echter weer terug op het begin.

De melodie vraagt om een levendig tempo, en een pittige manier van zingen.

Lied van de week en auteursrechten

Ons werd gevraagd, of het is toegestaan de bladzijden van De Reformatie te kopiëren waarop een lied uit het *Liedboek* staat afgedrukt om die te gebruiken in of voor de eredienst.

We hebben daarover contact opgenomen met de *Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied*. Het antwoord luidt:

- * De ISK geeft toestemming tot het gebruik van de liederen in de rubriek *Lied van de week*; zij ziet de artikelen als informatie en voorlichting die het gebruik van deze liederen bevorderen.
- * Wanneer deze artikelen gekopieerd worden, dient toestemming gegeven te worden door de schrijvers van deze artikelen. Wordt bij het kopiëren van het artikel ook het lied afgedrukt, dan volgt de ISK de toestemming van de auteur.
- * Als regel geeft de ISK geen toestemming voor het los van de artikelen kopiëren van liederen. Alleen voor bijzondere diensten zoals trouw- en rouwdiensten wordt het getolereerd.

De auteurs van *Lied van de week*, mevrouw De Heer en de heer Smelik, hebben er geen bezwaar tegen dat hun artikelen (geheel of gedeeltelijk) worden gekopieerd, zodat geen auteursrechten verschuldigd zijn.

A. de Heer-de Jong is musicus en publicist (kerk)muziek en liturgie. Zij woont te

maar uitsluitend kopiëren van het lied is niet geoorloofd.

boekbespreking

Zoals de ondertitel van Smeliks dissertatie, 'Het stichtelijk lied bij Nederlandse protestanten tussen 1866 en 1938', aangeeft, werd zijn promotieonderzoek door twee jaartallen gemarkeerd. In de hymnologie zijn het bekende jaartallen: in 1866 verscheen namelijk de Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen, terwijl in 1938 de opvolger van dit kerkelijke gezangenboek, de Hervormde gezangenbundel, van de persen rolde.

Maar behalve deze twee officiële kerkelijke liedboeken verschenen er in dezelfde periode nog talloze andere bundels met religieuze liederen. Ze waren niet bestemd voor liturgisch gebruik, maar richtten zich wel op de protestantse doelgroep; zingen was namelijk een van de belangrijkste culturele bezigheden van protestanten. Huisgezin, jongelings- en jongedochtersvereniging, zondagsfeesten, opwekkingsbijeenkomsten, drankbestrijding, onderwijs, opvang van wezen, zondagscholen – er is amper een terrein van het protestantse leven te verzinnen waarvoor geen liederen werden geschreven.

Het is dit repertoire dat Smelik in zijn studie onder de loep neemt. Hij achterhaalde en inventariseerde niet minder dan 270 liedbundels (ca. 22.500 liederen!) en bracht ze, samen met de titels en de detailgegevens van de afzonderlijke liederen onder in een databank. Vervolgens ging hij gericht op zoek naar antwoorden op verschillende vragen. In de eerste plaats: welke rol speelde het lied in het proces van verzuiling, met name de toenemende pluralisering binnen de protestantse zuil. Vervolgens: hoe zit het met de buitenlandse invloeden, en hoe verhoudt zich het niet-liturgische lied

tot het liturgische lied Tenslotte: Welke rol speelde het lied in de overdracht van normen en waarden, het zogenaamde 'beschavingsoffensief' waarmee de 19de-eeuwse elite het verpauperde volk tot deugdzaam burgers wilde opvoeden en dat ook onder het protestantse volksdeel een belangrijke rol speelde,

Het resultaat van al deze noeste vlijt is een bijzonder interessant boek, dat een levendig beeld van de periode rond 1900 geeft. 'Liederen zijn goede seismografen,' stelt Smelik in de inleiding, 'ze registreren veranderingen in het denken en (het daaruit voortvloeiende) handelen op bijvoorbeeld maatschappelijk en religieus gebied'. Met behulp van deze seismografen schetst hij een vaak gedetailleerd beeld van de periode rond 1900. Wat, waar, hoe en waarom zong men? Wie zong er en wie bepaalde het repertoire? Welke opvattingen en gebeurtenissen gingen schil achter hun keuzen? Vooral die laatste vraag speelt steeds een belangrijke rol en dat maakt de materie boeiend.

Men nam bijvoorbeeld graag meerstemmige zettingen op. Niet omdat dit nu eenmaal mooier klonk of leuker zingen opleverde, maar omdat meerstemmig zingen de zangers een stap hoger op de beschavingsladder bracht. Een ander voorbeeld: Waarom werd in sommige bundels vooral Gods voorzienigheid benadrukt terwijl in andere het accent lag op Jezus als vriend en verlosser? Omdat de ene doelgroep (volwassenen, mensen in zware omstandigheden) vooral gebaat was bij Godsvertrouwen, terwijl de andere doelgroep (kinderen, afgedwaalden, 'heidenen') met het oog

Najaar 1997 promoveerde de hymnoloog J. Smelik op een uitgebreid onderzoek aan het stichtelijke lied bij de Nederlandse protestanten tussen 1866 en 1938. In deze omstandigheden werd zijn proefrit in R. Reformatie niet eerder besproken; anderhalf jaar na dato doen wij dat alsnog, ten dienste aan de lezers en met onze excuses aan de auteur.

op bekering vooral gewezen moest worden op Gods genade; Gods voorzienigheid kwam daarbij niet in beeld. Een laatste voorbeeld: men nam voornamelijk stichtelijke en geen wereldlijke liederen op. Waarom? Niet omdat men zich uitsluitend op het religieuze lied richtte, maar omdat men wilde 'stichten', stichten op het gebied van het leven als christen.

Het stichtende speelde ook een grote rol in het Angelsaksische liedrepertoire, met name de Amerikaanse gospel hymns (van o.m. Ira D. Sankey). De opkomst van dit repertoire in de Nederlandse protestantse liedcultuur was een van de meest opvallende ontwikkelingen rond 1900. De melodieën van deze liederen hebben, aldus een tijdgenoot (J. Helder, 1834-1933) 'dat wegsleepen & frissche, teedere, dat het godsdienstig gemoed roert en opwekt'. Bet zijn eenvoudige melodieën met simpele harmonisaties, gericht op de grote massa. Kwabteit speelde geen rol, het se mens te bereiken, hem 'tot bekering te brengen, zijn geloofsleven te verdiepen.

Het is opvallend dat kwaliteit binnen de protestantse liedcultuur zelden een hoofdrol speelde. Niet de culturele verheffing was het belangrijkste, maar de geloofsoverdracht. Daarvoor moest, als het m-

dig **was**, al het andere, dus ook de esthetische kwaliteiten van een lied wijken.

Smeliks boek is een stevige pil, maar boeiend om te lezen, niet in het minst door de veelheid aan details, de grote lijnen die er worden **getrokken**, en de scherpe analyses. Het boek brengt de lezer in aanraking met de **diepere** achtergronden van de **verhouding** tussen het niet-liturgische en het liturgische **liedre-**peroire en de context waarbinnen een dergelijke situatie ontstaat en het totale repertoire fungeert. Daardoor is het onderwerp verrassend actueel en kan het **ook** een licht werpen op de situatie anno 2000. Want ook al zijn we inmiddels een eeuw verder, de kerken hebben ook nu voortdurend te maken met de wisselwerking tussen beide poten van het religieuze repertoire.

N.a.v. J. Smelik, *Eén in lied en leven. Het stichtelijk lied bij Nederlandse protestanten tussen 1866 en 1936* (serie Nederlandse cultuur in Europese context: monografieën en studies 9 – IJkpunt 1M) Sdu Uitgevers, Den Haag 1997. 516 pagina's, geïllustreerd. ISBN 90 12 08517 9.

A. de Heer-de Jong is *musicus en publicist (kerk)muziek en liturgie. Zij woont te Amersfoort.*

De Naam van God

De Hervormde dr. W. Verboom schreef aan het Nederlands Bijbelgenootschap over de wijze waarop de Naam van God in de Nieuwe bijbelvertaling vertaald zou moeten worden. In *De Waarheidsvriend* van 11 maart geeft hij de kern van zijn brief weer. Twee passages **daaruit**:

Distantie en nabijheid

In het algemeen **gesproken** denk ik **dat** twee criteria belangrijk zijn voor de **Namen** waarmee we God aanroepen, namelijk eerbiedige distantie (*afstand*) en *vertrouwelijke nabijheid*.

Distantie omdat God de Heilige is en de Gans Andere. Zo openbaart Hij zich toch in de Schriften? Dat roept onze eerbied op. Nabijheid vanwege Zijn verbond. Hij is nabij en bij Hem mogen we ons geborgen weten. Dat roept ons vertrouwen op.

Nu worden er suggesties **gedaan** inzake de Godsnaam, die op zichzelf de moeite van het overwegen meer dan waard zijn. Ik denk aan **namen** als **DE EEUWIGE**, **DE ALMACHTIGE**, enz.

Het bezwaar van deze namen is echter dat wel het motief van distantie aanwezig is, maar niet dat van de nabijheid. Naar mijn gevoel **doe** je daarom in deze vertalingen van de NAAM te **kort** aan de wijze waarop God Zich heeft geopenbaard. De Naam waarmee we God noemen mag het aspect van vertrouwelijkheid niet missen. Niet alleen vanwege **theologische**, maar **ook** vanwege **pedagogische motieven**.

Als ouders **hun** kinderen leren de NAAM van God aan te roepen, wanneer ze **die** in eerbied en **ver-**trouwen voorspreken, dan moeten **kinderen** iets voelen van de heerlijkheid **van** God, maar tegelijk **van** Zijn nabijheid. Ze moeten **zich** geborgen weten **in die Naam**.

Bet gaat er **dan** ook **niet** alleen maar **om** hoe **je** de **Naam** van God **schrijft**, **maar** hoe de Naam **klinkt**. Het gaat niet alleen maar om het le-

G.J. van Middelkoop

M
meegelezen

zen, maar ook om het horen van de Naam.

HEERE of HERE

Mijn voorstel om de NAAM JHWH te vertalen met de Naam die in vele harten van ons volk diep **resoneert**: HEERE of HERE.

HEERE of HERE heeft dit unieke in zich dat het de **eigennaam** van God tot uitdrukking brengt. Er is maar één HEERE (HERE) en dat is JHWH, de Vader van Jezus Christus.

Deze Naam **verenigt** als enige vertaling de eerbiedige distantie en vertrouwelijke nabijheid.

Bovendien overstijgt deze Naam het typisch mannelijke **en** vrouwelijke. Zo kan deze Naam **samenbindend** werken.

Het is een kostbare **naam**. Het is mijns inziens in alle opzichten verantwoord om die Naam de kinderen op de lippen te leggen. Zij voelen daar dan bij waar het precies om gaat in de Naam van God: eerbied en geborgenheid. Wat kunnen we nog beter meegeven voor de toekomst **dan** deze Naam.

Ik schrijf bewust **HEERE** én **HERE**. Het is mijns inziens namelijk niet belangrijk welke van de twee **schrijfwijzen** men volgt. Het gaat er namelijk om hoe de Naam klinkt als we die hardop uitspreken. De Naam Adonai kan vertaald worden met **Heere** of **Here**. **Ook** hiervoor geldt dat de combinatie **van** distantie en nabijheid er zo uniek in verenigd zijn.

Veranderingen in de kerk

Hoe gaan de bevindelijk gereformeerden op weg naar de eenentwintigste eeuw? De adjunct-hoofdredacteur van het **Reformatorisch Dagblad**, dr. J.A.

Ali C. Drost-Brouwer
in prijs verlaagd
MEER DAN EEN BELOFTE
Van f 25,90 voor
maar f 9,95
Herdruk: Zojuist verschenen
Ing. 222 pag.
Verkrijgbaar bij de boekhandel
Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postbus 25
4460 AA Goes
Telefoon 0113-215591

Coster, hield een enquête om daar **kijk** op te **krijgen**. In het **hervormde** Gereformeerde Weekblad schrijft ds. **W. Chr. Hovius** naar **aanleiding** daarvan een reeks artikelen over veranderingen in kerk en **gezin**. Bij de 'refo-jongeren' blijkt het gezag van de Schrift niet onaangetast te blijven. Zij **komen** er makkelijk toe de eigen gemeente te verlaten of in te wisselen voor samenkomsten van vrijere groepen. Ze zien de vrouw in het **ambt** niet **meer** als volstrekt verwerpelijk. Op 12 maart schreef hij daarover:

Maar ook in kerken zelf deden zich veranderingen en gewijzigde opvattingen voor die invloed uitoefenen naar buiten uit, op leven en **denken** van kerkleden. ik noem er, zonder naar volledigheid te streven, vijf:

1. Het **Schriftgezag**, hoewel groten-deels nog met de mond beleden functioneert duidelijk minder dan voorheen. Niet **alleen** acht men de **Schriftuitspraken** vaker dan vroeger tijdgebonden, maar in plaats van de verkondiging van Gods openbaring gaat het nu ook meer om de geldigheid van de ervaring **van** de gelovige mens. Belangrijker dan 'wat zegt de **Heere**' is **steeds meer** 'wat **beleef je van** ert hoe ervaar je **eigenlijk** God'? Hoe voelt **het** om te geloven? In dit verband **raken** uitersten elkaar. Te denken valt aan het 'Schleiermachersiaans-vrijzinnige' – **denk** aan ds. N.M. ter Linden – en het 'hyper-bevindelijk-rechtzinnige'. Daarbij komt ook nog dat **aan** het Schriftgezag ernstig afbreuk wordt gedaan door 'wat Gods volk doet of niet **doet**' als meer maatgevend te stellen dan wat Gods Woord zegt.

2. Ook moet ik vaststellen dat er **een** veranderde visie op de **verhouding van Schrift en Belijdenis** is gekomen. Dat laatste woord – belijdenis dus – klinkt velen in **onze** kringen te statisch in de oren. Voorgangers, **ambtsdragers en gemeenteleden** hebben nog wel eerbied voor de confessies van de **oud-christelijke** Kerk en voor die welke **voortge-**

komen **zijn uit de Reformatie**, bijkans gewaardeerd als indrukwekkende monumenten, maar **zij** achten die niet meer zo relevant voor deze tijd. 'Elke tijd' zo stelt men 'kent haar eigen **vragen en die van nu zijn totaal anders dan die van toen**'. Men blijkt veel meer **gepor-teerd** voor een **eigentijds**, **dynamisch belijden**, waarbij **men** samen zoekt naar antwoorden op hedendaagse vragen en uitdagingen en **in-gaat** op wat nu onder de mensen leeft en gedacht wordt.

3. Van de **prediking** wordt verlangd en **verwacht** dat deze **aansluit op het levensgevoel** van de moderne mens. Kon Luther nog worstelen met de vraag 'hoe **krijg** ik een genadig **God**', nu gaat Bet **veel meer** om antwoorden op **wagen** als: 'Bestaat **God** eigenlijk wel? Is de God van de Bijbel Dezelfde als Allah van de Islam? Doet **het er nog** wat toe **WAT** men gelooft? Is het niet veel belangrijker **DAT men** gelooft?'

Ik poets de **wagen naar** het **Gods**-bestaan van veel **jongeren** niet maar even weg. Er wordt **door** hen mee geworsteld, die vaak van het eenvoudig geloof in hun **kinderjaren** zijn weggegroeid **en** door crises zijn **heengegaan**. Hebben Gods **kin**-deren nooit twijfelingen gehad? We **nemen** deze serieus. Met 'bewijzen voor het **Godsbestaan** te leveren' schieten we niets op. De Schrift stelt **God** meteen.

4. Uit angst en zorg over deze tendenzen en verschuivingen kan men in kerken en gemeenten soms een versmallen **en verstarring in de verkondiging en in het denken van** gemeenteleden constateren. Krampachtig houdt men vast aan temen (...)

5. Minder oog heeft men in de kerk voor de **katholiciteit** van **Gods** Kerk', geworteld in de **eenheid en de waarheid**. Verlangen we naar de openbaring ervan of is het bij ons 'blijf zitten waar je zit en verroer je niet?' Is er onder ons de oprechte

hunkering naar de vervulling van het woord van de Zaligmaker 'en het zal worden een kudde onder een **herder**'? Wat **heeft** het kerkisme al een kwaad gedaan maar evenzeer is de kerkelijke onverschilligheiden teken aan de wand.

Schrift én cultuur?

Naar **aanleiding** van een (Christelijk Gereformeerde) studiedag over **Vrouwen** op een **zij-spoor**? schreef dr J. van der **Graaf** in De **Waarheidsvriend** van 11 **maart** over de rol die onze **eigen** tijd met haar specifieke vragen speelt bij **ons** luisteren naar de Bijbel.

Eigentijds

Het valt **niet** te ontkennen, dat elke tijd eigen specifieke vragen heeft. Het valt ook niet te ontkennen, dat onze tijd wel zeer turbulente ontwikkelingen te zien geeft, zodat er terecht gesproken wordt over een culturomslag. Het wordt tijd, (...) dat **er** heldere en **schriftuurlijke** antwoorden komen op de vragen van onze tijd, 'opdat niet de **praktijk het van de theorie** langzaam **maar** zeker wint'. (...)

Met de gewoonte of de traditie komen **we er niet**. Die zal een **rietstaf** blijken te **zijn**, die de hand doorboort. Maar we **kunnen ook zo** onder de indruk geraken van de problemen van onze tijd, van de **ons omringende** cultuur en de culturomslag, dat de Schrift wordt gelegd op het **procrustusbed** van die **cultuur en de zelfgenoegzaamheid van de Schrift** wijkt. Onze cultuur heeft nog **maar net**, ook in de theologische doordening, de revolutie- en bevrijdingsideologie gehad. Daarin werd afge-rekend met zo machtig veel wat is overgeleverd. **Normen** en waarden, die naar het Gebod **zijn, gingen** overboord. En met veel traditie (kleine letter) ging in de kerken ook veel van de grote Traditie (hoofd-letter) mee. De ene **steen**, die werd losgewrikt, nam soms de andere mee. Daarom kan de cultuur onze

leermeester niet zijn, hoe spiritueel geëngageerd (New Age) die vandaag ook moge zijn. Daarom kan de cultuur onze 'tweede bron' niet zijn.

De Schrift alleen is ook vandaag genoegzaam voor de zaligheid van de mens. Is deze ook niet genoegzaam om er profetisch mee in te gaan op een cultuur, die meer en meer godloos is geworden? We hebben het profetische Woord, dat zeer vast is en we doen wel daar acht op te geven als op een licht, dat schijnt in duistere tijden en op duistere plaatsen.

De vraag is maar of het Woord voor ons nog is het heilige spreken Gods en de genoegzaamheid van de Schrift voor ons is het genoeg hebben aan God.

Twee gevaren

Het schip van de kerk kan op twee klippen vastlopen. Enerzijds op het gewoonterecht. De traditie wordt dan een tweede bron naast de Schrift en de zelfgenoegzaamheid van de Schrift wordt overwoekerd. Het Schriftberoep weegt dan niet meer op tegen wat 'men' gelooft of tegen wat altijd zo geweest is. De tweede klip wordt gevormd door de overweldigende vragen van de tijd en de ontwikkelingen in de cultuur, die een tweede kernbron vormen, waardoor eveneens de genoegzaamheid van de Schrift terugwijkt. Op deze klippen zijn in het verleden schepen vast gelopen. Als we ons niet vergissen doemen deze klippen op dit moment binnen de Gereformeerde Gezindte op, waar bij actie en reactie als de schering en inslag zijn.

Twijfel en onzekerheid, ook heils-onzekerheid, kunnen enerzijds deze klippen oproepen. Anderzijds hebben 'gewoonte' m 'cultuurgerichtheid' op hun beurt die twijfel w onzekerheid oproepen. We zijn dunkt me gewaarschuwd. Door profetische stemmen in het verleden en door ontwikkelingen in het heden.

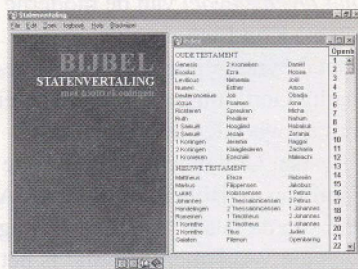
Statenvertaling met kanttekeningen

UNIEK IN GEBRUIK

...Dit programma is werkelijk zo eenvoudig en snel dat het een lust is om mee te werken. Vooral ook omdat de opgezochte teksten en kanttekeningen ook weer met enkele muisklikken in een tekstverwerker (bijv. WP of Word) kunnen worden geplaatst.

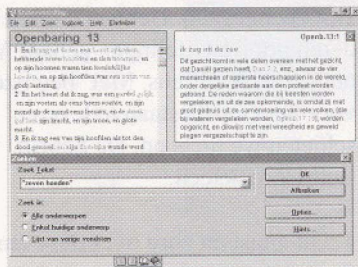
Terdege van 16-10-1996

Een programma met de meer dan 50.000 kanttekeningen (Pieter Keur) welke overzichtelijk zijn weergegeven in een speciaal kader naast de Bijbeltekst. Het bijzondere aan deze CD-Rom is dat niet alleen de kanttekeningen worden getoond, maar dat bijbelverwijzingen in de kanttekeningen ook aange-mikt kunnen worden, waardoor de betreffende bijbeltekst ook op het beeldscherm verschijnt.

Voordelen

- * tienduizenden hotspots waarop u met de muis kunt klikken
- * uitgebreide en snelle zoekfunctie
- * teksten in andere programma's op te nemen
- * zeer geschikt voor Bijbelstudie
- * bijzonder fraai uitgevoerd

De Statenvertaling op deze CD-Rom met uitgebreide zoekfuncties geeft binnen enkele seconden de gevraagde teksten ter beschikking, zonder ingewikkelde handelingen. Het kopiëren van teksten naar een ander programma gaat zeer gemakkelijk. Eenvoudig kunt u uw notities bewaren, bewerken en printen. Een programma dat u zonder poespas in staat stelt om bijbelteksten op een eenvoudige manier en efficiënte wijze te bestuderen.

Prijs £ 185,-

**Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre**

Postbus 25, 4460 AA Goes
Telefoon 0113-215591

NBG-Plus

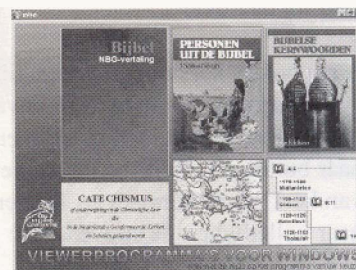
De NBG-Plus wordt inmiddels door veel gezinnen met plezier gebruikt. Wij kunnen u & NBG-Plus, die uitgebreider is dan de concordantie, van M e aanbevelen.

De Heidelbergse Catechismus

De vragen en antwoorden met de honderden bijbeltekstverwijzingen maken het gebruik eenvoudig.

Bijbelse kernwoorden

Een digitaal woordenboek waarin belangrijke bijbelse kernwoorden zijn opgenomen.

Personen uit de Bijbel

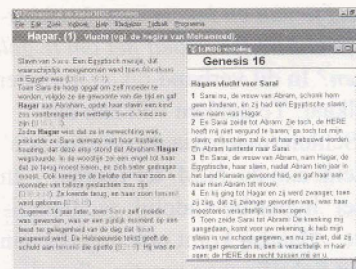
Een programma met meer dan 400 belangrijke persoonsnamen.

De zendingsreizen van Paulus

Een programma met een fraaie kaart met bijbe k plaatsen die bij aanklinken de betreffende reizen van Paulus weergeven.

a Tijdbalken

Door zijn eenvoud handig, is het eenvoudige gebruik van de tijdbalken. Er zijn er drie: De Richteren, de koningen van Juda en de koningen van Israël. De NBG-vertaling op deze CD-Rom met uit-

gebreide zoekfuncties geeft binnen enkele seconden de gevraagde teksten ter beschikking, zonder ingewikkelde handelingen. Het kopiëren van teksten naar een ander programma gaat zeer gemakkelijk. Eenvoudig kunt u uw eigen notities bewaren, bewerken en printen. Een programma dat u zonder poespas in staat stelt om bijbelteksten op een eenvoudige manier en efficiënte wijze te bestuderen.

Prijs £ 150,-

**Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre**

Postbus 25, 4460 AA Goes
Telefoon 0113-215591

